

Тадеуш Бреза

БРОНЗАНА ВРАТА. ВАТИКАНСКИ ДНЕВНИК

Суботица-Београд 1970.

Тадеуш Бреза је изданак старог пољског племства. Родио се 1905. године у данашњој Белорусији; у вечност се преселио маја месеца 1970. У једном манастиру у Белгији постао је члан реда св. Бенедикта. Будући да је читање претпоставио молитви, враћен је, као непослушан редовник, у Пољску где је у Варшави завршио философију. Радио је у дипломатској служби и бавио се списатељском делатношћу. Десет година после завршетка другог светског рата, Тадеуш Бреза је опет у дипломатској служби. Углед романописца прибавиле су му следеће књиге: „Адам Грувалд“ (1936), „Зидине Јерихона“ (1946), „Небо и земља“ I-II (1949-50), „Валтазарова гозба“ (1952), „У квргама“ (1955). „Мисија“ (1960). Тачно пре једне деценије појавила се књига „Бронзана врата“, доживевши, отада, десетак издања на пољском и преводе на скоро двадесет светских језика.

На положају културног аташеа пољске амбасаде, Бреза је провео у Риму време од 1955. до 1958. године. Прва година боравка, по сопственом признању, протекла му је у прилагођавању земљи, језику, поднебљу и раду у дипломатском уреду. После овог раздобља јавила се у њему жеља за писањем јер се четвртвековне навике и нагони нису могли искоренити. Бреза је почео да прикупља грађу за један будући роман. Италију годишње посећује мноштво странаца, а велики број њих пише о тој дивној земљи. Бреза је увидео, поред свега тога, да у Италији постоји безброј деви-

чанских, нетакнутих тема. У његовој свести искристалисала се једна од њих, која га је потпуно обузела и прожела, нарочито подстакавши у њему интелектуалне снаге филозофа, историчара и књижевника као и римокатолички дух његовог васпитања. Брезу је привукао један феномен дугог трајања: универзалност организације римокатоличке цркве и Ватикан као њено духовно средиште. Из Ватикана полазе невидљиви, али врло ефикасни и осетљиви, политички конци до најудаљенијих места земалског пространства. Важност Ватикана као стацишта свих верских, политичких и економских путева латинске цркве, распламсавала је Брезину жељу за подробнијим упознавањем онога што се на другој страни реке — *al di là del fiume* — одиграва. Брезина књига отворила је тешка бронзана врата омогућивши нам да, кроз раскриљен улаз, ступимо у ватиканске палате.

Бреза је своје дело написао у облику дневника. Од 6. јуна 1956. до 10. новембра 1958 године, водио је он, иако не редовно свој дневник. У њега је уносио на начин кратких расправа и огледа, многе разговоре, сусрете, догађаје текуће политике, привреде и културе, историјске цртице, описе предела, новинске извештаје и анегдоте. Ово је укомпоновано и заједничком нити у једну целину повезано тако да, само по себи, говори о умешности писца. Бреза није ни брањено ни осуђивао ватиканску државу, него је писао мирно и без заслепље-

ности у оба смисла. Пишући о Светој столици и „Христовом намеснику“ на земљи, Бреза доноси врло занимљиве судове, оцене и закључке који, својом мисаоном дубином, добијају у вредности и значају настављајући да важе у времену. Чињеница да у књизи не постоје измишљени људи и догађаји дају јој посебну драж, уверљивост и обележје особитог историјског извора.

Брезина књига представља исечак из историје Ватикана; у њој се огледа стање за време понтификата Пија XII. Ова конкретност не одузима књизи универзално обележје јер је аутор, описавши чудесни механизам Римске цркве половином 20. века, приказао у ствари, столетни лик једне организације, која се врло мало мењала. Своје излагање илустровао је и неким појединостима из прошлости (Веронезе пред судом инквизиције због слике „Гозба у Левијевом дому“). Посебан тон књизи дају разговори које је аутор водио са разним црквеним личностима. Основна идеја једног опата, на пример, јесте: „Капитализам с једне стране, комунизам с друге стране, то су десна и лева страна једне исте јереси, материјалистичке по форми и антидеистичке по садржини. Њих ће нестати са света кад Црква прожме свет интегрално.“ (22)

Положај цркве у савременим друштвено-економским условима главни је предмет занимања Тадеуша Брезе. Пије XII седео је на столици св. Петра у заиста бурним временима: други светски рат је почео и завршио се, а послератно раздобље било је обележено супротношћу између Истока и Запада. Епоха овог папе одликује се централизмом у управи Римокатоличке цркве. Организација централне власти над скоро 400 милиона католика, опцијина је Брезу као што и данас запањује и задивљује људе. Органи власти (конгрегације, трибунали и канцеларије) функционишу тако да је један Американац, познати стручњак из области организације рада, после тромесечног боравка у римској курији, „изјавио да је продуктивност ватиканских канцеларија једна од највиших на свету. Изјавио је такође да је римска курија рошила проблем над којим се Американци стално муче, наиме, проблем правилног функционисања труста мозгова“. (56)

Генијалност ове машинерије заснива се на обавезним начелима од

којих не сме одступити. Постоје три таква принципа. „Први се односи на компетенције персонала. Други, на одличне интелектуалне кондиције персонала за време радних часова. Трећи се односи на изношење проблема пред кардинале; ти проблеми морају да буду у садржајном и формалном погледу тако одређени да је често довољан само један поглед па да се увиди у чему су“. (61) Квалификациона структура службеника курије на завидној је висини: сваки од њих има два доктората, из богословља и канонског права. На рад у курији примају се после врло тешког конкурса. Зато није чудо да курија представља труст мозгова, а функционалност овог механизма управо је фантастичних размера. Тајна ове функционалности је „у проналажењу језгра проблема сваког индивидуалног случаја, језгра сумње на коју се најбоље, као и изношењу тога језгра на начин најјаснији и најсварљивији.“ (64)

Бреза пише и о папиној најужој околини, о његовим сарадницима, секретарима и саветницима. Пија XII везивало је деценијама старо пријатељство са двојицом језуита. Били су то Немци Роберт Лајбер и Вилхелм Хентрих. Папин однос према овим ученим језуитима био је врло занимљив. „Моја три обавештача, који познају Лајбера, тврде да је он управо мајстор пасивно-активног асистирања при раћању папине мисли. Он је велики акушер те мисли.“ (72) Лајбер је, на виртуозан начин, успео да усклади своје духовне способности са тешком нарави Пија XII. „И управо заједнички живот, сарадња папе и Лајбера, хармонизовао се на тај начин што папа осећа поред себе стално присуство његове интелигенције, а никад не осећа присуство његове воље.“ (73)

Бреза је бележио догађаје везане за Ватикан, а који су се одвијали пред његовим очима. То су у првом реду, догађаји из оквира међународних односа: споразум Ватикана с Пољском и посета Риму кардинала Вишинског, пољска емиграција у Ватикану, став Ватикана према догађајима у Мађарској октобра 1946. године, Котијева и Хојсова посета Ватикану и обојени у црквеној хијерархији. Аутор говори и о Данилу Долчију и, много, о Малапартеу, писцу чувене књиге „Кожа“, коју је Ватикан забранио. Бреза је посебно описао настојање Ватикана да Малапартеа, пред смрт, врате Богу. Ватикан-

ски лист „**Osservatore Romano** донео је 31. I 1957. вест у којој објављује **proscriptio librorum** дела „Трагично осећање живота“ и „Агонија хришћанства“ Мигуела де Унамунa. Бреза је забележио и низ занимљивих појединости као што су: одлука Ватикана о проглашењу архангела Гаврила за заштитника телекомуникација, а св. Кларе за заштитницу телевизије, протоколарна „незгода“ поводом постављања Кларе Бут Љус за амбасадора САД у Риму. Протокол је био у недоумици како ословљавати госпођу Љус; одлучили су да то буде **signora ambasciatore**.

Аутор даље говори о сукобу Ватикана и Малтешких витезова, о систему образовања и предавањима на римо-католичким највишим школама, посебно на **Universitas Gregoriana**, о болести и смрти Пија XII у зору 9. X 1958. године, о балсмовању његовог тела од стране једног шарлатана, о стању у Ватикану после папине смрти, о сахрани и страним изасланицима. Бреза је посебно лепо описао прилике у врху Римске цркве у тренутку обезглављености, општу напетост и узбуђење пред избор новог папе и, најзад, избор венецијанског кардинала Ронкалија за папу, који је узео име Јован XXIII и величанствену свечаност крунисања новог папе.

Пишчеве уметнички обликоване мисли и ванредна моћ запажања дају делу посебну драж, а обиље података вредност аутентичног споменика једног времена. Дело је на наш језик превео и кратак предговор написао Петар Вујичић, одличан преводилац многих дела пољске књижевности.

Јован Литричин

ПРАВОСЛАВНО СХВАТАЊЕ УНИВЕРСАЛНОСТИ (КАТОЛИЧНОСТИ)

У последње време, нажалост и многи православни људи мисле количински и приземно. Мисле као политичари овога света — хоризонтално. Међутим, пошто су већ усиновљени Богу Оцу, требало би да имају „ум Христов“ и да пре свега мисле вертикално: „горе имајмо срца!“...

По православном разумевању грчке речи „катхолики“, Црква је „католичанска“ или саборна зато што је Христос као Богочовек једини „католичански Човек“ који „сабира“ све

вернике у Своме Телу. Црква је једна јер постоји само један Христос и она је света, јер је њена Глава (Господ Исус Христос) — Светац Божји. Црква је и апостолска, јер је Христос-Бог изабрао апостоле на најузвишенију службу под небом: да сведоче о Његовом васкрсењу. Значи, све четири ознаке Цркве долазе јој од Христа.

Католичност или универсалност Цркве зависи првенствено од „вертикалнога“ споја локалне заједнице са Васкрслим Господом Христом који седи горе с десне стране Оца и, истовремено, стоји доле на олтару под видом Хлеба и Вина. А логички и историски тек је од другостепености последичности „хоризонтално“ ширење Цркве у географском смислу. Значи у почетку, после Педесетнице, Мати Црква је географски постојала само у Јерусалиму, али је она ипак била „католичанска“ или свеобухватна због Тела Христовог у њој које је „католичанско“ или саборно или све-сабирно.

Светоуховско чудо претварања Хлеба и Вина у Тело и Крв Господа Христа може вршити сваки епископ као истински наследник светих апостола (и сваки презвитер као заменик епископа) када се народ Божји окупи на свету Литургији. Тако сваки епископ има целога Христа на сваком олтару своје Епархије.

Међутим, ако сваки православни епископ има у својој локалној Цркви исту ону пунину Христовога присуства на светој Литургији као и Мати-Црква Јерусалимска на Духове — зашто поједини епископ мора још да иде изван своје потпуне епархије на сабор епископа? То је зато што је Христос поставио Сабор од Дванаест Апостола, а не једног апостола, да руководи земаљском Црквом у целини. И када је искрсавао општецрквени проблем, решавао га је цео Сабор Апостола, а не један апостол. Зато православни епископи долазе на сабор архијереја у главни град своје области и на том сабору председава епископ-домаћин који има почасну титулу архиепископ или патријарх. Првенство части цариградског патријарха у епископату православно-католичанске Цркве види се у томе што би он председавао на васеленском сабору епископа, где је он „први међу једнакима“.

Свака аугокефална православна Црква са својим Архијерејским Сабором на челу представља једну канонски заокружену пунину живота

у Христу. Свака аутокефална православна Црква је мистички универсална, јер њен Архијерејски Сабор има универсалну духовну власт коју је Христос-Бог дао Дванаесторици Апостола, а та власт повлачи за собом молитвену и мисионарску одговорност не само за свој народ, него и за цео свет...

Универсалност, као својство Божије, одражава се најпре у истинитости (православности) Цркве, а затим и у њеној распрострањености по целој свету. Само је истинита Црква Божија — Православна Црква — и универсална или свеобухватна у есхатолошкој перспективи, без обзира

има ли она велики или мали број верника широм васељене.

И Сам Господ је био више песимиста кад је поставио питање: да ли ће наћи људе од вере када се поново врати на Земљу... Значи, Христос не предвиђа да ће Његова православна Црква бити већинска међу религијама последњих дана овога света.

У то име треба да се развије „свето такмичење“ међу православним нацијама и њиховим аутокефалним црквама — које ће од њих бити најплодније у апостолском мисионарењу и које ће очувати универсалну истину Православља чак и пред лицем Антихриста, све до Другог Доласка Цара Славе.

Еп. Д.